

„TANGO”, reż. Zbigniew Rybczyński

Opracowanie Mateusz Wiskulski

I. PODSTAWOWE TECHNIKI NAUCZANIA

STOPKLATKA	
Wskazówki dla nauczyciela W trakcie oglądania filmu zrób stopklatkę, kiedy po raz pierwszy pojawiają się niektóre, charakterystyczne postaci, np. złodziej (01:04) i sportowiec (02:20). Zanim rozpoczną swoje czynności, zadaj uczniom pytanie.	Pytania do uczniów <ul style="list-style-type: none">• Kim może być ta postać? Jak myślicie, co będzie robić? Co sprawia, że potrafimy to odgadnąć? O czym może świadczyć fakt, że reżyser ukazuje postaci w tak charakterystyczny sposób?
DŹWIĘK I OBRAZ	
Wskazówki dla nauczyciela Odtwórz dowolny, kilkunastosekundowy fragment w okolicach 06:30.	Pytania do uczniów <ul style="list-style-type: none">• Czy w danym fragmencie dominuje muzyka, czy dźwięki wytwarzane przez bohaterów? Jak było na początku filmu? O czym może to świadczyć?
UJĘCIE	
Wskazówki dla nauczyciela Odtwórz fragmenty początkowe (00:14–00:24) i końcowe (07:12–07:33), które łączą dwie postaci za pomocą jednego rekwizytu – piłki. Odtwórz dowolne ujęcie z początkowej fazy filmu, na którym wyraźnie widoczne jest zapętlenie ruchu postaci (np. 00:38–01:11).	Pytania do uczniów <ul style="list-style-type: none">• Jak można rozumieć rozpoczęcie i zakończenie filmu przy użyciu tego samego rekwizytu? PODPOWIEDŹ: Struktura kolistą, zakończenie jest jednocześnie przeskokiem do początku.• Co może oznaczać powtarzalność ruchów? Czy spotkaliście się kiedyś z takim zabiegiem? PODPOWIEDŹ: Można nawiązać do któregoś spektaklu Tadeusza Kantora („Umarła klasa” lub „Wielopole, Wielopole”) i włączyć fragment dla porównania. Gdzie zauważamy podobieństwo i o czym może to świadczyć? Zapis spektaklu „Wielopole, Wielopole” dostępny jest w Ninatece – czasówka przykładowego fragmentu porównawczego 1:08:20–1:10:30.• Jak myślicie, w jaki sposób została wykonana animacja? Jak można by zrobić ją dzisiaj?

	<p><u>PODPOWIEDŹ:</u> Należy dokładnie wyjaśnić uczniom innowacyjność dzieła Rybczyńskiego pod kątem zastosowanej technologii. Można wykorzystać fragment pt. „Nauczyciel objaśnia uczniom technikę wykonania filmu” z opracowania „Multiplikacje „Tanga” Zbigniewa Rybczyńskiego” Karoliny Haka-Makowieckiej, znajdującego się na stronie Filmoteki Szkolnej.</p>
TRANSFORMACJE RODZAJOWE	
<p style="text-align: center;">Wskazówki dla nauczyciela</p> <p>Po obejrzeniu całego filmu porozmawiaj z uczniami o transformacjach rodzajowych.</p>	<p style="text-align: center;">Pytania do uczniów</p> <ul style="list-style-type: none">• Z jakimi rodzajami sztuki kojarzy się film? Jakie byłyby wady i zalety zrealizowania go w teatrze? Czy byłoby to w ogóle możliwe? Jakie napotkalibyśmy trudności? <p><u>PODPOWIEDŹ:</u> Warto wprowadzić pojęcia „performance” i „happening” oraz zastanowić się jakie cechy każdej z tych form sztuki posiada „Tango”. Performance (ang. przedstawienie, wykonanie) – sytuacja artystyczna, której przedmiotem i podmiotem jest obecność artysty w określonym kontekście czasu, przestrzeni i własnych ograniczeń; jest rozumiany dwojako: z jednej strony jako osobisty, personalny pokaz artysty przed publicznością i bezpośredni z nią kontakt, z drugiej – jako sprzeciw wobec tego, co rozumie się poprzez sztukę konwencjonalną. Happening (ang. dzieło sztuki, zdarzenie) – zorganizowane wydarzenie o charakterze artystycznym, ograniczone czasowo, mające swoją dramaturgię, tworzącą logiczną narrację, lub zestaw znaków: haseł, obrazów, gestów, przedmiotów, postaci w przestrzeni; charakteryzuje się bezpośredniością, otwartością formalną, często z elementami improwizacji, otwarciem formuły dzieła.</p>

II. KLUCZOWE PYTANIA

PRACA KAMERY

- Dlaczego kamera pozostaje cały czas nieruchoma? W jakim planie nakręcony jest film? Do jakiej sztuki może to nawiązywać?

PODPOWIEDŹ: Plan ogólny, punkt widzenia przypomina perspektywę widza teatralnego.

- Czy można by nakręcić ten film rezygnując z dominacji planu ogólnego? W jaki sposób zbliżenia zmieniłyby klimat? Jak należałoby je zmontować? Co zyskałoby wówczas „Tango”, a co straciło?

KOLORYSTYKA

- Jaka kolorystyka dominuje w przestrzeni, a jaka wśród postaci? Dlaczego wybrano właśnie takie kolory?

PODPOWIEDŹ: Można nawiązać do współczesnej techniki blue box (określenia synonimiczne: chroma key, bluescreen i greenscreen) – jest to technika obróbki obrazu, polegająca na zamianie tła o w miarę jednolitym kolorze (pierwotnie niebieskim, stąd nazwa) na dowolny obraz. Powszechnie stosowana w telewizji (np. prognoza pogody) oraz filmie (aktorzy w komputerowo generowanym środowisku). Kolory tła – niebieski lub zielony – uważane są za najmniej podobne do ludzkiej skóry, jak również najrzadziej występujące w kostiumach i rekwizytach.

POSTACI

- Czy „Tango” jest bardziej zbiorowiskiem indywidualności czy zbiorowym portretem społeczności? Co to za społeczność?
- Co łączy bohaterów, a co ich odróżnia?
- Czy określenie „bohater filmowy” pasuje do postaci ukazanych w filmie? Dlaczego?
- Czy bohaterowie wchodzi ze sobą w interakcje?
- Ilu bohaterów występuje w filmie? Łatwo ich policzyć?
- Który bohater jest najbardziej charakterystyczny?
- Kto jest mieszkańcem, a kto jedynie gościem? Skąd to wiadomo?
- Który bohater zapada najbardziej w pamięć, a który najmniej? Dlaczego?

NARRACJA

- W jaki sposób rozpoczyna się film, a w jaki kończy? Co to oznacza? Czy taka struktura ma jakąś nazwę?

PODPOWIEDŹ: Struktura kolistą.

- Dlaczego postaci w pewnym momencie znikają?
- Jak można określić tempo filmu?
- Co zaskakuje w filmie pod kątem sposobu opowiadania? Czy możliwe byłoby stworzenie planu wydarzeń?

PODPOWIEDŹ: Narracja jest nieliniarna, brak powiązań przyczynowo-skutkowych pomiędzy kolejnymi sekwencjami.

- Czy w filmie mamy do czynienia z historią? O czym?

PODPOWIEDŹ: Można przytoczyć część opracowania, Agnieszki Morstin-Popławskiej, które w całości jest dostępne na stronie **Filmoteki Szkolnej**: „Oto bowiem Rybczyński cały kosmos ludzkich zachowań zamyka w obrębie małej, umownej przestrzeni schematycznego pokoju, której mamy się przyglądać z dystansu. W obrębie tej przestrzeni w ciągu kilku zaledwie minut rozgrywa się przed nami cały cykl życiowy człowieka. Za sprawą przewijających się przez pokój postaci dane jest nam

widzieć wszystkie fazy tego cyklu równocześnie: od niemowlęstwa, poprzez dzieciństwo, młodość, dorosłe życie, starość. Lecz nie śmierć. Bo przecież film kończąc się, odsyła do swego początku i cały cykl, cały „taniec” zaczyna się od nowa”.

- Dlaczego trudno odebrać sytuację z filmu jako jedność?

PODPowiedź: Mamy do czynienia ze scenami intymnymi oraz neutralnymi, co jest pomieszaniem pewnych, znanych nam, porządków.

- Czy, pomimo nieliniowej budowy dzieła, możemy zauważyć w którymś momencie punkt kulminacyjny?

MIEJSCE AKCJI

- Gdzie rozgrywa się akcja filmu?
- Czy mieszkanie ukazane w filmie jest kompletne?

PODPowiedź: Warto zwrócić uwagę na redukcję tzw. czwartej ściany.

- Jak może wyglądać przestrzeń poza drzwiami – z której wchodzi i wychodzą bohaterowie?

UJĘCIA

- Za pomocą ilu ujęć został wykonany film?

MUZYKA I DŹWIĘK

- Co możemy wyróżnić w warstwie muzycznej, a co w dźwiękowej?

PODPowiedź: Warto wprowadzić informacje o dźwiękach diegetycznych i niediegetycznych. Dźwięki diegetyczne to np. dialog postaci widocznych w kadrze lub muzyka płynąca ze źródła, które jest obecne w kadrze lub którego obecność zakładamy. Dźwięk niediegetyczny to np. muzyka ilustracyjna, nie pochodząca ze świata przedstawionego.

- W jaki sposób muzyka wpływa na tempo filmu?
- Czym jest tango jako taniec?

PODPowiedź: Tango towarzyski pochodzący z Buenos Aires w Argentynie i Montevideo w Urugwaju, także rodzaj muzyki; wśród cech charakterystycznych należy wymienić pewną dozę improwizacji figur, ozdobników, sposobów trzymania oraz szybkości, a także emocjonalność, gwałtowność ruchów, kontakt między partnerami – bliskość i nagłe zwroty mają być odzwierciedleniem kłótni małżeńskiej.

- Dlaczego reżyser zdecydował się na muzyczny motyw tanga, a nie na przykład walca czy poloneza?

MOTYWY

- Jakie inne teksty kultury z motywem tanga można wymienić?
- Jakie inne teksty kultury z motywem tańca są znane? Jaką rolę pełnił w nich taniec?

PODPowiedź: Poza „Weselem” Stanisława Wyspiańskiego (jak również filmową wersją Andrzeja Wajdy) warto nawiązać choćby do „Salta” Tadeusza Konwickiego.

- Jakie motywy, toposy i archetypy kojarzą się z filmem i postaciami na ekranie?

PODPowiedź: Np. archetyp matki (Matka Polka), władcy, kochanki; topos labiryntu, wędrówki; motyw powtarzalności, cyklu życia, nudy, celu życia, motyw Syzyfa i bezsensownej pracy.

KOMPOZYCJA (MISE EN SCÈNE)

- Jakie elementy scenografii można wyróżnić w przestrzeni? Dlaczego wybrano właśnie takie umeblowanie? Czego brakuje w mieszkaniu?

Filmoteka Szkolna

- Co w filmie potęguje wrażenie sztuczności, a co realizmu?
- Czy można wyróżnić elementy scenografii, wykorzystywane przez kilka postaci? O czym to może świadczyć?
- Jakie rekwizyty najłatwiej wymienić? Przez kogo były używane? Dlaczego są charakterystyczne?

III. POMYSŁY NA ĆWICZENIA

PISANIE I CZYTANIE

- Poproś uczniów o napisanie krótkiej (5–6 zdań) notatki po obejrzeniu filmu. Jakie film budzi emocje i myśli? Jakie pytania nasuwają się po projekcji?

PODPOWIEDŹ: Po dokładnej analizie dzieła można wrócić do tego ćwiczenia i zastanowić się, wspólnie z uczniami, w jaki sposób zmienił się ich odbiór filmu.

- Pierwsze zadanie tuż po seansie – poproś uczniów o wypisanie wszystkich postaci, jakie udało się zapamiętać. W miarę możliwości – w kolejności pojawiania się ich na ekranie. Następnie, wraz z uczniami, można jeszcze raz prześledzić film i uzupełnić bohaterów w tabelce: postać – czynność – atrybut.
- Poproś uczniów, aby stworzyli charakterystykę wybranej postaci. Podpowiedz im, aby zarysowali krótko, kim jest dana postać, następnie w miarę szczegółowo opisali jej wygląd, usposobienie, sposób zachowania. Niech wyobrażą sobie, jakie cechy może mieć – na podstawie krótkiego działania, które zostało zawarte w filmie. Jakie ma poglądy, co pragnie osiągnąć? Jaki może mieć stosunek do siebie, a jaki do innych ludzi? Na końcu warto napisać jak uczeń ocenia daną postać, co w niej ceni, a co go irytuje. Zaznacz, żeby uczniowie pamiętali, aby przed przystąpieniem do pisania przemyśleć koncepcję całości tekstu, natomiast w trakcie samej pracy unikać powtarzania niektórych czasowników (zwłaszcza „być” i „mieć”).
- Poproś uczniów, aby spróbowali podzielić postaci z filmu ze względu na charakter czynności, jakie wykonują. Jakie zastosować kategorie? O czym może świadczyć taki podział?

PODPOWIEDŹ: Zachowania niektórych postaci są całkowicie neutralne (nieważne czy ktoś je widzi, czy nie), inne zaś są intymne (nie chcą być widziane); są też takie, które wiążą się z pracą lub z czasem wolnym; postaci wchodzą w interakcje z innymi, bądź zachowują indywidualny charakter itp.

- Poproś uczniów, aby puścili wodzę fantazji i opisali dalsze losy wybranej postaci z „Tanga”. Podpowiedz im, aby zastanowili się, czego nie widzimy na ekranie, skąd dany bohater przychodzi, gdzie wychodzi. Może nie jest tak naprawdę tym, kim się z pozoru wydaje?
- Zaproponuj uczniom napisanie ogłoszenia o wynajmie pokoju zaprezentowanego na ekranie. Poproś, aby w ogłoszeniu zaakcentować jego walory i odpowiednio oszacować cenę za miesiąc.
- Angielski. Poproś uczniów o wypisanie postaci, które pojawiają się na ekranie w czasie teraźniejszym ciągłym oraz o odnotowanie czynności i charakterystycznego atrybutu.

SŁUCHANIE I MÓWIENIE

- Zainicjuj dyskusję z uczniami o tym, jaki obraz społeczeństwa polskiego lat 80. wyłania się z dzieła Rybczyńskiego.
- Obejrzyjcie wspólnie z uczniami **nagranie z wręczenia Oscara Zbigniewowi Rybczyńskiemu**. Co uczniowie sądzą o przebiegu sytuacji? Jak można porównać ówczesną galę rozdania nagród ze współczesną? Skąd te różnice?

PODPOWIEDŹ: Można również pokazać dowolny fragment współczesnej gali, na której nagrodzeni zostali zagraniczni twórcy.

- Zapytaj uczniów jaką mowę wygłosiliby, gdyby to ich film zdobył Oscara. Poproś ich o zaprezentowanie się przed klasą. Podpowiedz, żeby spróbowali przekazać jak najwięcej treści, w jaki najkrótszym czasie. Komu podziękują? Czy chcą dołączyć jakieś istotne przesłanie?

PODPowiedź: Można zastosować także melodię informującą o konieczności zakończenia przemowy, jak to obecnie funkcjonuje podczas gali oscarowej. Można również przed zadaniem pokazać nagranie, na którym **Marlon Brando nie przyjmuje Oscara za „Ojca Chrzestnego”** i wywołać dyskusję na temat potrzeby i sensowności takich gestów.

- Porozmawiaj z uczniami o tym, w jaki sposób można zinterpretować film, odwołując się jedynie do postaci związanych ze starym tapczanem?
- Rozpocznij dyskusję z całą klasą, o tym, w jaki sposób treść filmu może być związana z problemami mieszkaniowymi ludzi żyjących w epoce PRL-u?

PODPowiedź: Można przytoczyć dwa teksty, zarysowujące kontekst historyczno-społeczny:

Fragment prozy autobiograficznej Janusza Głowackiego:

„Od czasu studiów kombinowałem, jak się z ulicy Bednarskiej wydostać. Chciałem mieć własne mieszkanie, a nie miałem pieniędzy, żeby kupić. Owszem, należałem do jakiejś spółdzielni i czekałem, jak wszyscy, całymi latami. Pisałem też rozmaite podania. Raz, próbując wzruszyć władze miasta, napisałem, że mieszkam z matką alkoholizującą i ojcem chorym psychicznie, ale matka się oburzyła, bo nie znosiła alkoholików, i kazała mi zmienić, że ona będzie chora psychicznie, a alkoholikiem ojciec. Ojcu akurat było wszystko jedno. Nawet przyszła komisja. Matka wypadła niezłe, bo zaczęła się awanturować: „to skandal, żeby młody pisarz nie miał własnego mieszkania!”, więc uwierzyli, że to wariatka. Ale ojciec, któremu kupiłem połówkę żytniej, nawet trochę wypił, ale odmówił położenia się na podłodze oraz śpiewu. I nie przyspieszono mojego podania w spółdzielni”.

(J. Głowacki, „Z głowy”, Świat Książki, Warszawa 2004, s. 196)

Relacja prezesa podwarszawskiej spółdzielni mieszkaniowej:

„Wiem, że nie mam tym ludziom nic do powiedzenia – pisał. – Co roku zmieniają się kryteria ustalające pierwszeństwo przydziału. Mieszkań stale jest za mało, a potrzeb za wiele. [...] Wszyscy działają wedle zasady: mieszkanie powinni dać mnie, a nie dają, bo szachrują, więc trzeba pisać o sprawiedliwość. Nieważna jest praca komisji mieszkaniowej [...] zarządu, rady, nieważne decyzje władz miejskich, bo to wszyscy kumple, nieuczciwi, uprzedzeni do sprawy kombinatory i dlatego trzeba ich nauczyć. Sypią się więc skargi. Naturalnie wyżej. Każdy uruchamia, kogo tam ma. Pisma wracają bumerangiem do nas [...] a my tłumaczymy się przed »komitetami«. Nie przekonamy jednak składającego skargę, że on nie ma racji i że musi ustąpić [...]. Kiedy pierwsza interwencja okazuje się nieskuteczna, pisze dalej – byle dalej, byle wyżej”.

(„Jeden miesiąc mojego życia”, wybór i oprac. S. Adamczyk, W. Jankowerny, Warszawa 1981, s. 256–257)

ĆWICZENIA PRAKTYCZNE

- Podziel uczniów na grupy i poproś, aby za pomocą dostępnych technik (smartfony) nakręcili współczesne „Tango”. Podpowiedz im, żeby rozpisali najbardziej charakterystyczne role we współczesnym społeczeństwie polskim. Jak zachowują się ludzie w swoich czterech ścianach? Następnie porównajcie filmiki grup na forum klasy i podyskutujcie o nich. Co się zmieniło w ciągu 40 lat, a co wygląda tak samo?
- Podziel klasę na grupy. Każda grupa otrzymuje wydrukowany na kartce kod QR, po którego zeskanowaniu wyświetla się informacja (tekstowa, filmowa, dźwiękowa) na temat Zbigniewa Rybickiego. Zadaniem każdej z grup jest zaprojektowanie plakatu, który reklamowałby retrospek-

Filmoteka Szkolna

tywę twórczości Rybczyńskiego na Festiwalu Etiuda&Anima. Każda z grup dostaje inną informację, która powinna zdeterminować inny rodzaj plakatu. Dodatkowo rozdaj materiały na kartkach (zdjęcia, fragmenty informacji), które mogą posłużyć do stworzenia plakatu kolażu.
PODPOWIEDŹ: Warto skorzystać z **generatora kodów QR** oraz **FOTOTEKI**.

ZADANIA AKTYWIZUJĄCE

- Poproś uczniów o odtworzenie sytuacji z filmu w przestrzeni klasy. Niech każdy wymyśli sobie jakiś ruch lub skopiuje postać z ekranu. Jak długo uczniowie są w stanie tak wytrzymać? Kto pierwszy wyłamie się ze swojego ruchu? Na koniec poproś ich o opisanie emocji, jakie towarzyszyły im podczas ćwiczenia.
- Po obejrzeniu przez uczniów czołówki filmu zatrzymaj nagranie i przeprowadź krótką rozmowę na temat oczekiwań wobec dzieła. Następnie zadaj pytanie: czy ktoś zna tango? Może pokazałby klasie kilka podstawowych kroków. Po seansie filmu i omówieniu najważniejszych zagadnień wróć do tego zadania i poproś uczniów o zastanowienie się nad wyborem przez reżysera takiego tytułu.
- Podziel klasę na grupy i zaproponuj, aby uczniowie weszli w rolę studentów pierwszego roku. Jakie trzy pytania zadaliby osobie, z którą mają wkrótce dzielić mieszkanie? Poproś aby zastanowili się, jakie cechy współlokatora byłyby dla nich ważne w tym kontekście.

KSZTAŁCENIE WIELOKIERUNKOWE

- Przed rozpoczęciem tego zadania, skorzystaj ze strony **GAPLI** i zapoznaj uczniów z wybranymi dziełami polskiej szkoły plakatu – zwróć uwagę na początki (postać Jana Lenicy) oraz współczesnych przedstawicieli (np. Andrzej Pągowski). Następnie poproś uczniów o zaprojektowanie plakatu filmowego, odwołując się do tzw. polskiej szkoły plakatu, reprezentowanej współcześnie m. in. przez Andrzeja Pągowskiego. Poproś, aby przemyśleli, jak za pomocą oszczędnych środków można przekazać główną ideę „Tanga”.

PODPOWIEDŹ: Zwróć szczególną uwagę uczniów na kolorystykę, kompozycję oraz informacje, które powinny się znaleźć na plakacie filmowym.

- Poproś uczniów, aby wcielili się w architektów i stworzyli plan filmowego mieszkania, z uwzględnieniem przestrzeni, jakie znajdują się poza drzwiami pokoju widocznego na ekranie. Powinni wziąć pod uwagę odpowiednie proporcje i metraż pomieszczeń. Kto w nich zamieszkuje? Czy to tylko postaci z filmu, czy może również ktoś inny?

Wykorzystano format analiz filmoznawczych przygotowany na podstawie opracowań British Film Institute.

Organizator:

Współfinansowanie:

